

Srdcový král

absynt
prokletí/reportéři

„Je možné, že Pánbůh ten
den osvobodil Osvětim
právě kvůli ní?“

Hanna
Krall

absynt

Hanna Krall Srdcový král

přeložila Helena Stachová

Prokletí reportéři
Absynt 2018

Copyright © 2006 by Hanna Krall

All rights reserved.

Cover Art © Pavlína Morháčová

Translation © Helena Stachová

Epilogue © Mariusz Szczygieł

ISBN 978-80-8203-010-8

Tkaničky

Kupuje si tkaničky do pánských bot.

Ve chvíli tohoto banálního nákupu ještě věří, že miluje Jurka Szwarcwalda. Všichni tomu věří, a nejvíc Szwarcwaldovi. Jurek není ošklivý a není nudný. Není ani chudý. Půjčila si od něho boty, protože bomba rozbořila dům v Zahradní ulici a ona se nedostane ke své skříni ani do bytu.

Ve vypůjčených botách jde ke své přítelkyni Bašce Maliakové. Jen na chvíli, aby si navlékla ty nové tkaničky.

U Bašky je mladý muž. Stojí u kamen a obě ruce má položené na teplých kachlích. Je vysoký, štíhlý, má rovné zlaté vlasy. Ruce na kachlích mají také nazlátlou barvu. Když si sedne, dá kolena od sebe a svěsí ruce mezi ně, tak nějak bezděčně, jakoby roztržitě. Jeho ruce vypadají v tu chvíli bezradně a jsou ještě krásnější. Vychází najevo, že má dvě jména, Ješajachu a Wolf, Baška mu říká Šajek. Navlékání tkaniček trvá dlouho. Šajek za hodinu říká: Máš oči jako dcera rabína. Za dvě hodiny dodává: pochybujícího rabína. Baška ji vyprovází ke dveřím a nenávistně šeptá: Měla bych tě teď zabít.

Zásnuby

Přišel za pár dní. Přinesl špatnou zprávu. O Adkovi, bratru Haly Borensztajnové (seděly spolu s Alou v lavici až do maturity). Adek zemřel na tyfus. Strašně ji to překvapilo. Na

tyfus? Umírá se přece na spálu nebo na zápal plic. Teď se bude umírat jinak, řekl Šajek, musíme si na to zvykat.

Jdou k Hale. Jsou u ní Adkovi kamarádi. Je chladno. Pijí čaj. Baška Maliniaková mlčí, na oba se zlobí. Plete veselý barevný svetr ze zbytků vypárané vlny. Mluví se o tyfu. Tyfus je prý od vší. Ne od člověka? Prý ne, prý od vší. Hala se směje svému otci: chce postavit kryt a schovat se v něm, aby se k němu nedostaly vši a válka. Hala mu vysvětluje, že válka nepotrvá dlouho, ale on už si nosí do krytu potraviny. Pak se mluví o lásce. Ona říká: Víte, myslela jsem si, že miluju Jurka Szwarcwalda, ale byl to omyl. Začnou rozvažovat, jestli by mu to měla říct, nebo ne. Dospívají k názoru, že by to bylo příliš kruté. Radí jí, aby se zasnoubila s někým jiným, Šajek poznamená: Prosím, já jsem k dispozici. Po Šajkově odchodu říká Baška Maliniaková nad svými pletacími dráty: On to myslel vážně. A má pravdu.

Penzion Zachęta

Jedou příměstským vlakem. Otvírá okno, vzduch je jarní, teplý. Vlak projíždí Józefowem. Ukazuje mu cestu podél trati, v tuhle dobu tudy každý rok projížděl formanský vůz. Odbočoval mezi tamtěmi stromy a zastavoval před domem s verandou, z vlaku není vidět. Služka z něj sundávala koše s ložním prádlem, letním šatstvem, hrnci, kbelíky, kartáči... Nosila ze studně vodu a drhla podlahy. Po pravé straně sundávala před domem koše služka od milostpánů Szwarcwaldových, po levé služka od paní kapitánové Kazimíry Szubertové, které se říkalo Lilinka. Kousek odtud je písčitá lesní louka a na té roste starý dub. Ale kdepak, odtud není dub vidět. Míval spoustu žaludů. Léto končilo a vozy zase projížděly, vždy stejné, a koše s ložním prádlem, hrnci a kartáči se zase nakládaly.

Mluví a mluví, slovy přehlušuje strach, stud a úzkost. Vystupují v Otwocku, dál vlak nejede. Ze sousedního vagonu vybíhají chlapci. Asi skauti, protože se na něčem vážně a spiklenecky domlouvají – sraz, kompas, severovýchod. Jako poslední jde usměvavý pihovatý kluk. Mizí jim z očí v lese za tratí.

V pokoji penzionu Zachęta, který voní rozehřátými borovicemi, Šajek moc dobře ví, jak naložit s holkou, která se bojí a stydí, je roztoužená a zvědavá. Vracejí se odpoledne. Usednou pod strom, ona mu položí hlavu na klín. Slyší tišný sborový zpěv: *Heja hej, heja hej, žijme, dokud je čas...* Sou sedí z vlaku se také vrací na nádraží. Pihovatý kluk jde zase poslední, nezpívá, třeba neumí. Všimne si jich a křičí, jé, kluci, koukejte, židáci se milují! Hihňá se, vrací se a dohání kamarády. Jsi přece blondák, šeptá, neotvírej oči, máš tak světlé vlasy, a přesto to poznali... Přehazuje jí svetr přes ramena. Nevěděla, že jí sjel dolů a odhalil pásku s modrou hvězdou na rukávu blůzky.

Znamení

Uzavírají sňatek. Šaty má bleděmodré, dofialova. Matka tu látku koupila už dávno, chtěla si něco ušít na synovy narozeniny, na rodinný oběd. Ta barva se jmenuje *pervanche* a je úžasně módní, protože ji měla ráda lady Simpson. Na svatbě s Eduardem VIII. nebo možná na veselce na sobě měla modrofialovou róbu. Matka si nakonec nic neušila, protože dvouletý syn zemřel na zápal plic. Oblékla se do černého. A řekla, že bude chodit v černém až do smrti.

Díky Jurkovi Szwarwaldovi (neuvěřitelně rychle se smířil s jejím odchodem a také se oženil, Pola Szwarwaldová byla sympatická a chytrá dívka, opravdu hezká, přestože měla trochu příliš dlouhý nos), díky Jurkovi, studentovi medicíny,

dostala práci v nemocnici. Pečuje o ty, co mají tyfus. Podává jim vodu s valeriánskými kapkami, masíruje proleženiny a natrásá polštáře. Poprvé v životě vidí mrtvé (jsou vyváženi na hřbitov na ručních dřevěných vozících, které mají na obou stranách velká kola a čtyři úchyty). Nikdo zatím v její přítomnosti nezemřel, a ona by přitom tak ráda viděla něčí smrt! Nejde o to, co spatří umírající – jas, tmu, anděla nebo Boha. Je zvědavá, co uvidí ona sama, když skončí život někomu jiného. Duši? Znamení? Pokud to bude znamení, bude ho muset pochopit. Usedá k mladé dívce, navzdory své chorobě je krásná. Bdí u ní po celou noc, a když začíná svítat, uslyší tichý povzdech. Hrudník nemocné dívky se zvedne, ale neklesne. Soustředěně se k ní skloní, vidí klidnou, vážnou tvář, ale duši nevidí. Dívku pokládají na dřevěný černý vozík. Svlékne si zástěru a jde domů. Vypráví manželovi, jak vypadá smrt – žádná duše, žádné znamení. Ale my jsme, dodává pro útěchu. Manžel říká, že i to je čím dál tím nejistější.

Zdroje optimismu

Pracuje i v noci, u soukromých pacientů. Jsou bohatí, mají čisté ložní prádlo, vlastního lékaře a opravdový pohřeb. Také mají vlastní hrob. Když si někdo nemůže dovolit hrob ani pohřeb, vynese se tělo na ulici. Musí se zakrýt rozloženými novinami, na ně se klade cihla nebo kameny. Aby noviny neodfoukl vítr.

V novinách-rubáších je mnoho důležitých zpráv.

Kdo je Žid (ten, kdo má tři prarodiče Židy).

Na které paži se nosí páska s hvězdou (výhradně na pravé).

Jaké pásky mají nosit sběrači hadrů a odpadků (výhradně červené, protože ty dosavadní, zelené, už neplatí).

Co je k dostání na březnové lístky (půl kila kyselého zelí a deset deka řepy), co je k dostání v dubnu (jedna krabička

sírek obsahující 48 kusů), co v prosinci (jedno vejce s razítkem na skořápce).

Co se dá udělat ze zbytků chleba (namočit je do vody, uvařit, propasírovat na polévku a přidat do ní sacharin).

Jaký sacharin se smí užívat o svátku Pesach (podle sdělení rabinátu pouze sacharin v krystalcích rozpuštěných a proceděných dřív než svátek začne).

Kde bude vyprávět pohádky doktor Korczak (v sirotčinci ve Šliské ulici).

Jakého přestupku se dopustil Mošek Goldfeder (vytrhl kolemjdoucí ženě bochánek chleba, dal se na útěk a přitom ho jedl, ale když ho chytili strážníci, omluvil se své oběti a slíbil, že se polepší).

Kde si dát zazáplatovat šatstvo (jedině u firmy Keller, tam na tu práci zaměstnávají staré slečny, jsou úžasně pečlivé).

Kde objednat pohřební vůz (jedině u firmy Věčnost, ta právě zavedla varšavskou novinku, bicyklové pohřební vozy jsou velmi praktické, vejdou se na ně čtyři rakve najednou!).

Kde se bere židovský optimismus (z toho, že se Žid podobá Bohu, zdroji prabytí a dobra).

V její rodině dosud nikdo nezemřel. Otec vyměnil polovinu domu za telecí kůži. Matka vyměňuje kusy té kůže za cibuli a chleba.

Visací zámek

Musí si půjčit něco peněz. Jde za Halou (se kterou sedávala v lavici až do maturity). Padesát? diví se pan Borensztajn. Nač potřebuješ padesát zlotých? Pro četníka, vysvětluje mu. Podívá se jinam a já se dostanu z ghetta. To stojí celých padesát. Ty se chceš dostat ven? žasne Hala. S tvými vlasy? Sama je blondýnka s pršínosem, ale má v úmyslu zůstat v krytu až do konce války. Ukazuje na vodovod, pytle s pohankou

a zásobu léků. Skvělý kryt, souhlasí s Halou, tak co, dáte mi ty peníze? Dostane deset zlotých, slibuje, že je po válce vrátí. Čtyřicet si vypůjčí od pana Rygiera, otce Halinky, která seděla ve škole hned za Halou, a běží za manželem.

Manžel pracuje v dílně na půdě několikapatrového činžáku. Když jde po schodech nahoru, slyší motory nákladních aut. Nahoře stojí nějaký muž a právě zavěšuje na dveře dílny řetěz se zámkem. Třesou se mu ruce, nemůže se trefit klíčem. Kde je Šajek? ptá se muže. Tam, ukazuje muž na zamčené dveře (třeše se mu i ta ruka, kterou ukazuje ke dveřím) a potom sbíhá po schodech dolů. Šajku, šeptá nad zámkem, nemůžu se k tobě dostat. Motory nákladních aut jsou stále hlasitější. Šajku! Pokouší se roztrhnout řetěz a pak do něj buší pěstí ze všech sil, já tady nemůžu stát! Na dvoře někdo volá: Židi ven! Ozve se dupot nohou. Ví, co to znamená, začnou prohledávat byty, poschodí za poschodím. Najdou mě, vysvětluje zámečku. Najdou mě a odvedou na plac. Slyší dětský pláč, několik výstřelů a cizí roztřesený hlas: Pomoz mi! Šajku, pomoz mi! Když slyší slovo Šajek, uvědomí si, že je to její vlastní hlas. To křičím já, trochu jsem se vyděsila, ale už jsem klidná, nemůžu tady stát, nebo mě zastřelí, nemůžu tady stát, zastřelí mě na místě, on otevře dveře a uvidí mě zastřelenou, já přece nemůžu... To všechno říká nahlas, když jde dolů po schodech. Před domem se srocují lidé. Židovští policisté a esesmani formují zástup. Jedním z policistů je Jurek Gajer, za kterého se nedávno provdala Baška Maliniaková. Vidí ji. Rozkládá ruce. To má znamenat – nic pro tebe nemůžu udělat, sama to vidíš – a vede ji do zástupu. Procházejí vymřelými ulicemi. Procházejí kolem dřevěných vrat otevřených dokořán a kolem budovy nemocnice. Jsou na place. Říká si: jsem na place. To je ten umschlagplatz a já už jsem tady. Přijedou pro nás vagony. Bože můj, přijedou vagony... Jak si on poradí beze mě?

Levá hemisféra

Někdo pustil filmový pásek ve zpomaleném tempu a ztlumil zvuk, proto se lidé pohybují pomaleji a mluví tišeji. Nebo nemluví vůbec, jen sedí na svých rancích a kývají se dopředu a vzad, dopředu a vzad. Nebo si sami pro sebe šeptají, možná že se modlí. Uklidnili se, přestali pobíhat sem tam, přestali utíkat. Čekají. Nemají víc sil než čekat.

Ona čekat nemůže. (Zátah už jistě skončil, ten muž odemkl visací zámek a lidé zamčení v dílně vyšli na schody. Ty jsi Šajek? zeptal se muž. Byla tu tvá žena... Šajek vyběhl na ulici, volá Izo, Izoldo, ale Jurek Gajer mu znovu říká – Izolda tu není, šla na umschlagplatz. Nekřič, vždyť ti říkám, že Izolda už tu není.)

Rozhlíží se. U zdi stojí sud. Na první pohled je vidět, že je příliš malý, ale ona se do něj pokouší nasoukat. Převrátí se i se sudem. Nemocnice je zavřená, přesto si stoupne ke dveřím. Stojí. Hodiny plynou. Skrze dveře ji vidí lékař z tyfového oddělení. To je naše sestřička, říká policistovi. Smí dovnitř, lehá si na volnou postel. Říká si, že nemocné přece neseberou, ale někdo přichází do místnosti a říká, že budou odvážet pacienty. Myje podlahu, říká si, že uklízečky neseberou, ale někdo přichází a... Oblékne si bílý plášť, sestřičky přece neseberou... Židovský policista staví všechny zaměstnance do řady a ke každému přistupuje s nastavenou čepicí. Lidé do ní vhazují snubní prsteny, řetízky, hodinky... Ona vyndá stříbrnou pudřenku, kterou dostala od manžela k zasnubám. Otvírá ji, stírá pudr ze zrcátka, podívá se na sebe a vhodí ji do čepice. Policista bere pudřenku do ruky a beze slova ji vrací, stříbro ho nezajímá. Vycházejí z nemocnice. Plac už je prázdný, ulicemi běží pár chodců. Vítr zvedá papíry, řinčí pohozenými hrnci, bouchá otevřenými okny, někde poblíž řehtá kuň, na vozovce leží lavor dnem vzhůru, bílý s černými skvrnami na oprýskaném emailu, někdo si ho chtěl vzít do vagonu, ale nepobral ho.

Oznamuje rodičům, že nezůstane v ghettu ani o den déle. Dobře děláš, souhlasí otec, říkám ti, že dobře děláš – a nepatrně pohne prsty na pravé ruce, palcem a ukazováčkem. To gesto zná, otec tímto způsobem zdůrazňuje význam svých úsudků. Nepůjdeš na smrt jako zatoulané jehně, říká otec vážným, patetickým hlasem a znovu zvedá pravou ruku. Nemyslí na to, jak půjde na smrt. Nechystá se na smrt. Myslí na otcův reflex. Pochází z levé mozkové hemisféry, která řídí řeč a pohyb pravých končetin. To ví z kurzu pro zdravotníky, ale vědí to i lidé na árijské straně? Odlišují práci hemisféry od židovské gestikulace? Dobře, že odtud odejdeš, ujišťuje ji otec a oběma pažemi ji objímá. Jeho ruce se tak ocitají za jejími zády. Díky tomu ji nemusí trápit, co si pomyslí lidé, kteří nevědí nic o práci mozku.

Nazítří ji časně ráno manžel doprovází ke strážnici.

Podává četníkovi bankovky, které dostala od pánů Rygiera a Borensztajna, a rozvážným krokem opouští ghetto.

Lenoška. Rose Marie

Za nějakou dobu – asi tak čtvrt století po druhé světové válce (1939–1945) – si začne představovat stáří.

Usedne do lenošky (za oknem porostou citrony, olivovníky a mandlovníky).

Vezme do ruky knihu, jednu z mnoha, které si kdysi chtěla přečíst.

Zhlédne film, jeden z mnoha, které...

Nastaví gramofonovou desku...

Půjde po hoře Karmel na dlouhou procházku. Možná že sejde dolů, k moři, zuje se, ucítí pod nohama vlhký písek, teplejší než ten v Sopotách, ale hrubší.

Večer za ní přijde některá z vnuček. Bude jí vyprávět, co bylo v práci. Co bylo ve škole. Co je se snoubencem. Myslela jsem si, že ho miluju, svěří se jí, ale asi jsem se spletla.

Pokusí se vnučce něco vyprávět, příběh z doby před půlstoletím (co také jiného), hodně zvláštní příběh, takže jí vnučka klečící u jejích kolen bude naslouchat se zatajeným dechem. Ona nakonec přimhouří oči a zašeptá: a pak už nebylo nic. Přesně jako v *Rose Marie*, předválečném americkém filmu podle Frimlovy operety s Jeanette MacDonaldovou a Nelsonem Eddym v hlavních rolích. Rose Marie, už stará, ale pořád ještě krásná, seděla v lenošce a vyprávěla – a film líčil celý její život. Až na to, že MacDonaldová nemhouřila oči. Byla to Vivien Leighová jako lady Hamiltonová v úplně jiném filmu, ale to nevadí. V knize, kterou o ní někdo napíše, by mohla v poslední kapitole zopakovat s očima přimhouřenými v zadumání: a pak už nebylo nic.

Lenoška. Učitel cizích jazyků

V jaké řeči to má vyprávět? Polsky? Vnučky nebudou polštině rozumět. Ona se hebrejsky nenaučí, takže možná anglicky? Chodila na hodiny angličtiny celé tři měsíce. Byla nadaná a učitel měl geniální metodu – hned při první hodině jim četl Oscara Wildea v originále. Učitele najala Jurkova matka, chodil k nim domů, k Szwarcwaldovým, třikrát týdně. *High above the city, on a tall column, stood the statue of the Happy Prince...* začínal *Šťastný princ*, oblíbená pohádka učitele cizích jazyků. Učitel byl starý mládenec, trochu nesmělý a velmi zdvořilý. Když usedal k obědu, všem se ukláněl a říkal dobrou chuť, a když vstal od stolu, zase se ukláněl a říkal děkuji, děkuji. Oběd dostával od paní Szwarcwaldové jako odměnu za výuku. Byla nadaná a pilná (pečlivě si linkovala sešity a zapisovala do nich nepravidelná slovesa – *to be – was – been, to eat – ate – eaten*) a docela jistě by se byla naučila anglicky, kdyby se byl učitel neoběsil. V novinách vyšla noticka o sebevraždě muže středního věku, ale nebyl

jmenován, není tedy jisté, jestli to byl on. Takové informace často uváděli v rubrice *Nešťastné události*. V rubrice *První pomoc* dávali lékařské rady. Šlo-li o oběšené, doporučovali poskytnout umělé dýchání hned po odříznutí od provazu. Geniálního učitele bohužel neodřízli včas a neposkytli mu umělé dýchání, Izolda R. sice bude umět říct *high above the city, on a tall column...*, ale nebude své vnučce, klečící jí u kolien, vyprávět o svém životě.

Kabelka

... podává četníkovi bankovky a rozvázným krokem opouští ghetto.

Má u sebe kabelku (matka ji koupila v saloně u Herseho těsně před její maturitou) a nevelkou plážovou tašku s noční košilí, kartáčkem na zuby a oblíbeným žlutým koupacím pláštěm, který může posloužit jako župan.

Klepe na dveře. Na prahu se objeví paní kapitánová Kazimíra Szubertová zvaná Lilinka, sousedka z letního bytu v Józefowě. Už je oblečená, cop stočený do drdolu, cigaretu v ruce. Nediví se. Není vyděšená. Pojď dál, říká a rychle zavěšuje řetěz na dveře. A neplač, prosím tě, my nesmíme plakat. Říká my. Ženské, která řve „pomoc!“ nad zamčeným visacím zámekem a která se pokouší schovat do příliš malého sudu, manželka polského důstojníka (manžel je v oflagu*, na skládacím stole leží zbraň, v gauči jsou poskládané ilegální letáky) říká MY.

Přestane plakat. Posnídá. Cítí se lépe a lépe. Cítí se být částí lepšního, estetického, árijského světa.

Kadeřník, její známý, jí obarvil vlasy. Nejdřív je odbarvil kyslíčnickem a pak je natřel barvou popelavě blond.

* Zajatecký tábor pro důstojníky. (Pozn. překl.)

Spokojeně si ji prohlíží, skvělé, nevypadá jako jiné židovečky, žluté jako sláma.

Ona nemá se slámou těch ostatních židoveček nic společného. Stala se blondýnou, vysokou blondýnou, protože silné dlouhé nohy jí přidávají na výšce. Je se sebou spokojena a vrací se k Lilince Szubertové.

U stolu v kuchyni sedí hosté, domovník s chlapcem, svým synem. Koná se hodina dějepisu, kluk vypráví o Vladislavu Jagellonském, který bojoval, vítězil a umřel. Kde umřel? ptá se Lilinka, umřel v Gródku, výborně, ano, nad Verešicí, zítra si to najdeme na mapě, a co bylo dál? Chlapec neví, co bylo dál, ona se tedy omlouvá, zdraví se s hosty a pokládá kabelku. Položí ji na stůl sebevědomým gestem statné blondýny. Maryňo, přerušuje výuku Lilinka, dej to pryč, položila jsi to sem jako nějaká Židovka. Honem bere kabelku, znovu se omlouvá a směje se nahlas společně s ostatními. Hosté se loučí a Lilinka jí vysvětluje, jak chytře rozptýlila domovníkovo případné podezření, kdyby si něco domýšlel. Chápe Lilinčinu mazanost, ale začne si svou kabelku prohlížet. Postavila ji na zem. Jak? Stojí po židovsku? Položila ji na pohovku. Na taburet. Na židli. Co znamená po židovsku? V čem tkví židovskost té kabelky? V kůži? Je jemná, měkká, v barvě kávy s mlékem. Lak je sice trochu poškrábaný a na několika místech odprýskává, ale na kůži nic podezřelého nevidí. Co držadlo? Je mírně prohnuté, omotané hedvábným cúpkem, je trochu ošuntělé, ale o ten cúpek snad nejde. O podšívkou také ne, není přece vidět. Také je hedvábná, na několika místech prodřená od manikúry. Ještě jednou: kabelka stojí na zemi, leží na taburetu, na stole... Takhle že je to po židovsku?

Propustky do ghetta se vydávají na náměstí Krasińských, v někdejší divadelním skladišti (mívali tam dekorace a nepotřebné kostýmy). Představuje se německému úředníkovi: Marie Pawlická. Sloužila jsem jako služka u Židů, zůstaly mi u nich věci, musím si je vyzvednout, protože nic nemám. Na důkaz, že nic nemá, zvedá blůzku. Pod ní nic nemá. Němec si ji prohlíží přes brýle. Je to starší civilista, šedovlasý, ale z uší mu trčí zrzavé chlupy. Když vidí ty chlupy, cítí se trochu sebevědoměji, protože zrovna takové měl jeden její známý lékař (jezdil z Vilna za svými vnuky do Józefowa). Když byla malá a měla zánět průdušek, prohlédl ji. Nenosal s sebou sluchátka, a tak jí kladl ucho na hrudník. *Oddychať, oddychať*, opakoval s tím svým legračním východním přízvukem a chlupy, které mu trčely z uší, ji tak lechtaly, že matka musela krotit její hihňání.

Němec s chlupy vilenského lékaře si posunuje brýle a pečlivě krouží písmena: Marie Pawlická. S propustkou vchází do ghetta (vstup je ze skladiště divadelních dekorací) a hned ji zastaví četník. Propustka se mu nelíbí, má jít nazpátek, vyhání ji na árijskou stranu. Copak se tohle dělá? Ukazuje civilistovi přetržený lístek. Takovouhle cenu má tedy ten váš papír?

Překvapuje ji vlastní hlas. Mluví rychle, pisklavě, jedním dechem... S údivem poznává hlas zrzavé Wandy, dcery domovnice ze Zahradní ulice. Byla u ní, když se Wanda vrátila z veselky a hned sháněla něco k jídlu. Copak na veselce nebylo co jíst? podivila se její matka. Bylo, ale málo nutili, krkouni, postěžovalo si děvče a vybuchlo smíchy. Někdy napodobovala ten její smích a její hlas – vysoký, provokativní, sebejistý. Perfektně se hodí pro statnou blondýnu, myslí si teď se zadostiučiněním a pokládá na stůl před Němce zničenou propustku. Ale úředník zopakuje stejný pohyb – zvedne

si brýle, podlejí papír a znovu ho orazítkuje. Tentokrát ji dovnitř pustili.

Odevzdává doklad matce, obě odcházejí z ghetta. Matka střženým východem, s její propustkou. Ona přes kancelář starého Němce. Ten se jí na nic neptá, ví, že má papíry v pořádku.

Sestry

Jedou vlakem. Ona učesaná podle poslední módy, vlasy natočené na drát kolem hlavy, matka v černých šatech se svým obvyklým němým smutkem. (Je to dobré mlčení, ze starých časů, kdy si, nejčastěji u moučníku, podpírala hlavu rukama a poslouchala dlouhé tirády svého muže. Vyprávěl o politice nebo o životě nebo o lásce nebo o úsměvech, zejména o úsměvech žen. To bylo jeho oblíbené téma. Kromě rulety, kterou hrával v Sopotách. Jak se vyhrává v ruletě a jak se usmívají ženy. Ženy se totiž usmívají dvojím způsobem – buď se svolením, nebo s povzbuzením. Když vidím svolení, nemůžu couvnout, vykládal vychloubačně své ženě, dceři a mladé guvernantce. Matka se neusmívala – ani povzbudivě, ani se svolením. Spíš s úšklebkem, s plačtivou grimasou ve svěšených koutcích úst.)

Opatrně se rozhlíží. Chápou cestující, že smutek a černí její matky pocházejí z obyčejné doby? Že její rýhy v koutcích úst nenaznačují zoufalství ghetta, nýbrž zahořklost podváděné ženy? Že smutek nosí po synovi, který nezemřel hladu ani v dobytčáku, ale docela obyčejně na zápal plic? Zkrátka – vědí cestující v nacpaném kupé třetí třídy naprosto jistě, že černí a smutek její matky znamenají poctivý nežidovský smutek a bezpečnou nežidovskou černí?

Jedou k Šajkově rodině, k jeho dvěma sestrám a synovci Šimůnkovi. Nechává u nich matku, ale není to dobrý nápad.

Sestry jsou vyděšené. Udavač Židů jim na nádraží sebral prstýnek a nejsou si jisté, jestli nevyčmuchar jejich adresu. Vrá-
tím se pro tebe, slibuje matce, jen co najdu nějaký byt. Sestry
ji prosí, aby se postarala o bratra. A taky o rodiče, naléhá Hela.
A taky o Halinu, jejich nejmladší sestru. Proč zrovna já? myslí
si ve vlaku, když jede nazpátek. Instinktivně si upravuje vlasy,
obarvené na rozdíl od těch Heliných, ty jsou opravdu přírodně
blond. Co proč? ptá se průvodčí. Dojde jí, že „proč zrovna já?“
řekla nahlas. Usmívá se na průvodčího, ale to nic, to jen tak.

Pan Bolek

Jurek Szwarcwald má štěstí na slušné lidi. Nejenže zná léka-
ře, který operuje Židy (Jurkovi prodloužil obřezanou před-
kožku a jeho ženě zkrátil nos, ale brzy nato zahynul při ve-
řejné popravě v centru Varšavy), navíc ještě zná pana Bolka.
Pan Bolek chodí do ghetta. Ve dne naprosto legálně, pracuje
totiž u stavební firmy, která rozebírá zbořené domy. V noci
chodí kanály, nelegálně, za svými kšefty.

Jurek jí vysvětluje, kam má jít a kolikrát zaklepat na dveře.
Našla pana Bolka v suterénu. Je to truhlářská dílna, je v ní
plno pilin, třísek, hoblíků a pil, na hromadě prken sedí muži.
Mají upito, jsou hubení, žilnatí, bezzubí, košile rozepnuté.

Říká, kdo ji poslal.

No a? ptá se pan Bolek.

Říká, že v ghettu je její manžel.

No a?

A že ona ho musí dostat ven. Přes strážnici už to nejde,
ale mohl by jít kanály, s vámi, pane Bolku...

Se mnou, děvenko? usmívá se shovívavě pan Bolek. Nej-
dřív ho musíme najít, jenže my nemůžeme odejít od práce.
Není to tam bezpečné, děvenko. Dějí se tam hrozné věci. Kdo
nám tvého muže přivede?

Já, říká. Půjdu s vámi a přivedu ho.

Pan Bolek se přestane usmívat. Už neříká „děvenko“, popotahuje si košili a vstává.

Vy že s námi půjdete kanálama?

Kam se mám dostavit? ptá se ho.

Prosba

Čeká u vstupu do kanálu. Strmívá se, ale pan Bolek nikde. Začínají houkat sirény, bude nálet. Kousek odtud je garnizonní kostel. Strčí do dveří, potmě udělá několik kroků. V boční lodi stojí s knihou v ruce kněz. Jen si odříkávám breviář, usmívá se na ni. Z ghetta sem doléhají jednotlivé výstřely, zeď je blízko. Co se to tam děje, proboha, šeptá kněz a otáčí hlavu za výstřely. Tam je můj muž, šeptá ona. Kněz jí klade ruku na rameno. Pomodlím se, říká, co můžu udělat víc? A druhou rukou, tou s breviářem, dělá bezradný pohyb (tak trochu jí připomíná Jurka Gajera ve chvíli, kdy měla jít na umschlagplatz, „nic pro tebe nemůžu udělat, sama to vidíš“). Mohl byste mi napsat křestní list, napovídá knězi. Křestní list pro jednoho mladého muže... Kněz mlčí. A co sehnat byt? Kněz o něčem přemýšlí. Přijďte za mnou jindy, říká a zmocňuje se ho prudký chraplavý kašel. Nejlíp dva byty, dodává honem a překřikuje jeho kašel, ale kněz se dusí, zakrývá si ústa kapesníkem a mizí v sakristii.

Přichází za několik dní. Má v úmyslu mu vysvětlit, proč chce dva byty. Jeden pro lidi, kteří se nemohou ukázat na ulici, protože vypadají špatně a mají židovský přízvuk, druhý pro lidi, kteří vypadají dobře a mluví správně polsky. To druhé by nebylo příliš nebezpečné, chce dodat.

Ptá se po knězi: byl štíhlý, starší, hodně kašlal...

Pauliňski... hádá jeptiška. Otec František. Leží v nemocnici na tuberkulózním, Wolská ulice.